

УДК 903.23-032.61(477.74-22)»0/2»

СІРОГЛИНЯНИЙ ПОСУД РИМСЬКОГО ЧАСУ З РОЗКОПОК ГОРОДИЩА ПОБЛИЗУ С. ОРЛОВКА («КАМ'ЯНА ГОРА»)

Стаття присвячена вивченню сіроглиняного посуду, який походить з розкопок акрополя «Кам'яної Гори» 1975-1988 рр. Аналіз накопиченого матеріалу дозволив виділити основні типи посуду та охарактеризувати їх.

Ключові слова: сіроглиняний посуд, Орловка, «Кам'яна Гора».

Як відомо, городище Орловка являє собою двокомпонентну пам'ятку, яка складається з акрополя (укріпленої частини, яка розташовувалася на «Кам'яній Горі») та посаду або передмістя городища, розташованого на північний схід від акрополя [9, с. 7].

Дослідження «Кам'яної Гори» почалося у 1963 р. та продовжувалося до 1993/4 рр. (з перервами) [1, 2, 3, 4, 11]. Розкопки на території посаду почалися у 1998 р. і продовжуються до теперішнього часу [5, 6, 7, 10].

Сіроглиняний посуд із розкопок посаду Орловського городища вже опубліковано [5, 7], в той час як матеріал, накопичений в процесі розкопок акрополя, з багатьох причин не був опублікований.

Головною метою даної роботи є вивчення комплексу сіроглиняного посуду римського часу, що походить з розкопок акрополя Орловського городища. Даний тип посуду є однією з найважливіших категорій знахідок. Аналіз цієї групи гончарного посуду дозволив виділити декілька типів посудин та вивчити їх.

Сіроглиняні вази з широким горизонтально відігнутих краєм на високій ніжці (Мал. 1.1). Це вази з конічною нижньою частиною, з різким переломом стінок та ледь виступаючим гострим ребром, з вертикальним бортиком та широким горизонтальним вінцем, трохи вигнутим вгору посередині. Сіроглиняна ваза, яка була виявлена в процесі розкопок акрополя Орловського городища у 1975 році, стоїть на високій порожній ніжці. Вінце відігнуте назовні, частина відбита. Дно ніжки також відсутнє.

Такі вази є найбільш представницькою групою сіроглиняного гончарного посуду, що був виявлений в процесі розкопок посаду Орлов-

ського городища у 2001-2003 рр. Їх поверхня заглажена або залощена, іноді зовні зустрічається темно-сіре або чорне покриття, подібне до тонкого ангобу, поверх якого може бути нанесене лошіння. Форма нижньої частини корпусу у сіроглиняних ваз даного типу варіює між конічною, що зустрічається частіше, та напівсферичною. Бортик, як правило, невисокий, в основному вертикальний, але може бути ледь нахилений назовні або всередину. Зрідка зустрічаються вази з приблизно рівною висотою верхньої та нижньої частини корпусу. Перелом стінок частіше гострий, іноді з трохи виступаючим ребром, хоча буває також згладженим. Вази з корпусом простої конічної форми з прямими стінками є рідкісними. Вінце широкі (близько 3-3,5 см), пласке, горизонтально відігнуте, однак його поверхня може бути трохи нахилена всередину або, рідше, назовні [7, с. 352, мал. 4].

Орнамент сіроглиняних ваз – це, передусім, пролощені смуги по вінцю, іноді нижче, на стінках всередині посудини. Вони мають вигляд поздовжніх смуг, паралельних краю [7, с. 352, мал. 4/4], хвилі [7, с. 352, мал. 4/1] або зигзагів [7, с. 352, мал. 4/2,3], які безперервно охоплюють всю окружність вази. Зовні на стінках зустрічаються вузькі вертикальні насічки, розташовані в ряд [7, с. 352, мал. 4/2], а також горизонтальні, рельєфні лінії, які злегка виступають або, навпаки, заглиблюються.

Такі посудини, відомі під назвою «чаші-фруктовниці» (fructiere), широко розповсюджені на дакійських пам'ятках Румунії та Закарпаття римського часу, хоча ця форма відома ще в дакійському та кельтському посуді епохи Латену. Фруктовниці вважаються найбільш характерною та представницькою формою в комплексі дакійського гончарного посуду римського часу, як «дакійські» чашки – у ліпному.

Вази-фруктовниці з римської Дакії та на дакійських пам'ятках на схід від Карпат (група Поєнешти) у своїй більшості повністю аналогічні нашим за формою вінця, корпусу та ніжки; для них також є характерним пролощений орнамент по вінцю, в тому числі у вигляді хвилі та частого зигзагу.

Разом з тим не виключено, що деякі подібні знахідки можуть бути фрагментами гончарних реберчастих мисок, нерідко схожих з фруктовницями за профілем верхньої частини і навіть орнаментациєю. Такі миски відомі на дакійських пам'ятках II-III ст., в Тірі, Істрії та Ольвії перших століть [7, с. 353]. Близькі форми були знайдені в Неаполі Скіфському, горизонт «А» [16, мал. 126/8], та на поселенні Чишмикіой II типу Етулія [12, с. 298, мал. 29/15].

Окрім ваз-фруктовниць на акрополі городища присутні сіроглиняні гончарні миски, горщики, кухлі та глечики наступних типів та форм.

Сіроглиняні миски. Посудини представлені, в основному, фрагментарно. Є дві майже цілих миски (**Мал. 1.2.1 та 1.2.2**).

1. Миска з закругленими абрисами стінок та прямим бортиком, виділеним виступаючим ребром (**Мал. 1.2.1**). Вона не знаходить аналогій серед розповсюджених форм сіроглиняного посуду та, вірогідно, є наслідуванням відповідної форми червонолакових мисок. [7, с. 345, мал. 2].

2. Округлі миски. У свої більшості представлені фрагментами верхніх частин. Є одна майже ціла посудина (**Мал. 1.2.2**). Аналогії посудинам були виявлені серед мисок Тіри II-IV ст. н.е. [13, с. 101-103, мал. 2].

3. Фрагмент біконічної миски (**Мал. 1.2.3**). Вінце ледь профільоване. Аналогічні посудини були знайдені у першому та другому шарі Козирського городища, які датуються I – першою половиною II ст. та серединою II – серединою III ст. [14, с. 123-124, мал. 1].

Сіроглиняні горщики (**Мал. 1.3.1 та 1.3.2**). Це посудини зі ледь округлим роздутим тулубом та опуклими плічками. На плічках бувають валики та виступи. Схожі посудини присутні у першому та другому шарі Козирки [14, с. 124, мал. 1/15; с. 126, мал. 2/10,11]. Також схожі форми спостерігаються на поселеннях Веселе III та Молога II на Дністровському лимані [15, с. 11, мал. 3].

Сіроглиняні кухлі (**Мал. 1.4.1 та 1.4.2**). Цей тип посуду є досить рідкісним у порівнянні з іншими. Аналогії відомі на дністровських поселеннях Молога II та Веселе III [15, с. 15, мал. 5].

Сіроглиняні глечики (**Мал. 1.5**). Посудини мають округлу або біконічну з плавним перегином стінок форму тулуба. Горловина широка, циліндрична. В процесі розкопок посаду Орловського городища у 2001-2003 рр. була виявлена горловина схожого глечика [7, с. 354, мал. 5/6].

Для сіроглиняних глечиків характерний пролощений орнамент по плічкам, іноді з переходом на горловину, у вигляді прямих вертикальних ліній [7, с. 354, мал. 5/6], навскісної сітки [7, с. 354, мал. 5/10] або більш складних композицій, наприклад, вертикально розташованих зигзагів, розділених широкими вертикально залощеними «полями» [7, с. 354, мал. 5/9].

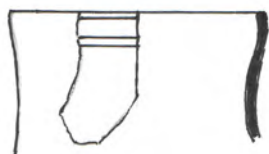
1.1

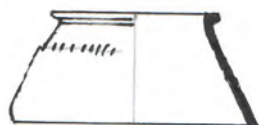
1.2.1

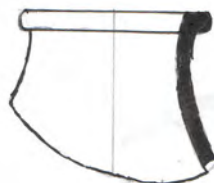
1.2.2

1.2.3

1.3.1.

1.3.2

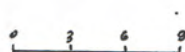
1.4.1

1.4.2

1.5

Також аналогії представлені на поселеннях Дністровського лиману Молога II та Веселе III [15, с. 15, мал. 5].

Таким чином, сіроглиняний гончарний посуд на території посаду городища представлений мисками, горщиками, глечиками, кухлями, і, особливо, вазами з широким горизонтально відігнутих краєм. Останні складають дуже чисельну групу цієї категорії посуду на пам'ятці. Аналогії мають місце як на території України, так і на території Румунії. Датується сіроглиняний посуд із розкопок акрополя I – серединою III ст., що не суперечить хронології функціонування римської фортеці на «Кам'яній Горі» (друга половина I – перші десятиріччя III ст. н.е.).

Anna Ivanchenko

GRAY CLAY VESSELS OF THE ROMAN PERIOD FROM THE EXCAVATIONS FROM THE SETTLEMENT OF ORLOVKA («STONE MOUNTAIN»)

The article is devoted to a research complex of the gray clay vessels of the Roman period from the excavations of the acropolis settlement Orlovka in 1975-1988. It was made analysis of the collected material. Main types of vessels are allocated. Also given their characteristics.

Key words: *gray clay vessels, Orlovka, «Stone Mountain».*

Список використаної літератури

1. Бондарь Р.Д. Археологические раскопки у с. Орловка // Археологические исследования на Украине в 1968 г. – 1971. – С. 66-70.
2. Бондарь Р.Д. Городище у с. Орловка // Античные государства Северного Причерноморья. – М., 1984. – С. 31-32.
3. Бондарь Р.Д. Некоторые итоги археологического изучения городища Орловка (Картал) на Дунае // Древнее Причерноморье. – 1996. – С. 9-11.
4. Бондарь Р.Д. Раскопки Орловского городища // Археологические открытия 1969 года. – 1970. – С. 260-261.
5. Бруяко И.В., Дзиговский А.Н. Городище Картал (римский кастель у с. Орловка) // Давні культури Північно-Західного Причорномор'я. – Одеса, 2013. – С. 543-553.

6. Бруяко И.В., Дзиговский А.Н. Заметки по истории городища Картал в римское время // Древнее Причерноморье. – 2008. – С. 74-79.
7. Бруяко И.В., Засыпкина Г.В., Манзура И.В., Субботин Л.В. Слои римского времени городища Картал (участок Картал-«посад») // Stratum plus. – 2005- 2009. – № 4. – С. 339-364.
8. Бруяко И.В., Ярошевич Ю.И. Городище у с. Новосельское на Нижнем Дунае. – Одесса, 2001. – 144 с.
9. Бруяко И.В., Дзиговський О.М. Методичні вказівки та програма навчальної археологічної практики. – Одеса, 2009. – 16 с.
10. Ванчугов В.П., Бруяко И.В., Сырбу В., Никулице И.Т. Раскопки Нижнедунайской археологической экспедиции в 1997-1998 гг. // Охрана и исследование памятников археологии в Одесской области. – Вып. 1. – Одесса, 1999. – С. 28-33.
11. Головки И.Д., Бондарь Р.Д., Загинайло А.Г. Археологические исследования у с. Орловка Болградского района Одесской области // КС ОГАМ 1963 г. – 1965. – С. 68-80.
12. Гудкова А.В. I-IV вв. в Северо-Западном Причерноморье (Культура оседлого населения) // Stratum plus. – 1999. – № 4. – С. 235-404.
13. Гудкова А.В. Классификация сероглиняной столовой керамики Тире II-IV вв. н. э. // Античная Тира и средневековый Белгород. – К., 1979. – С. 99-115.
14. Гудкова А.В. Сероглиняная керамика Козырского городища // Проблемы археологии Северного Причерноморья. – 1991. – С. 122-131.
15. Гудкова А.В., Малюкевич А.Е. Сероглиняная кружальная керамика поселений на Днестровском лимане (первая четверть I тыс. н. э.) // Stratum plus. – 1999. – № 4. – С. 8-18.
16. Зайцев Ю.П. Неаполь Скифский (II в. до н.э. – III в. н.э.). – Симферополь, 2003. – 212 с.